

Hezreti Muhammediň döwründe ýumor

Category: Degişmeler, Kitapcy, Nukdaýnazar, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Hezreti Muhammediň döwründe ýumor HEZRETI MUHAMMEDİŇ DÖWRÜNDE ÝUMOR

Fransiýanyň «Charlie Hebdo» satiriki žurnalyna garşy bolup geçen ýaragly hüjüm ýene-de «yslam we terrorizmi» bütin dünýäniň teleýaýlymlarynda iň köp agzalýan gürrüňleriniň birine öwürdi.

Muňa meňzeş waka Türkiýede-de bolup geçdi. Turhan Selçugyň çeken karikaturasy sebäpli «Cumhuriyet» gazetiniň redaksiýasyna üç sany granat oklanmasynyň üstünden kän wagt geçenok. Bu hüjümler yslama çytyk gaşly, gülmeýän, gülýäni-de halamaýan, garasöýmez bir ynanç ýaly seredilmegine sebäp bolýar. Ýeri, hakykatdanam şeýlemikä? Hezreti Muhammet (s.a.w) hiç gülenokmydy? Degşenokmydy? Geliň, bu gün «Sagadat asyryna» (Pygamberiň ýaşan döwri -t.b.) gaýybana seýran edeliň...

Zübeyr ibn Bekkar (789-870)...

Hadyslarda dürli ýerlerde gabat gelýän ýumor bilen baglanşykly maglumatlary we hekaýatlary “Kitabu’l-Fukahati we’l-Mizahy” kitabynda jemledi. Şeýle-de...

Jahyz, Kuteýbe ed-Dineweri, Ibn Abdyrabbih, Şyhabuddin Ahmet ibn Abdylwahhab en-Nuweýri, Kalkaşandy, el-Makkary ýaly yslam alymlary öz eserlerinde ýumor temasyna üns berdiler.

Yslam durmuşynyň ýumory ylmy işleriňem gyzyklanýan meselesine öwrüldi...

Germaniýaly jöhit professor Frans Rouzentel (1914-2003) yslam ýumory boýunça iş geçiren ilkinji alymlaryň biridi. «Irki yslamda ýumor» (1956) atly kitabhnda muňa esas hökmünde VIII asyrda ýaşandygy çak edilýän meşhur arap satirigi Eşeb hakynda ýörite monografiýa ýazdy.

Gürrüňsiz, Türkiýede-de Akif Köten, Aly Seýýar we Ýusuf Dogan ýaly alymlar soňky ýyllarda yslamda ýumor temasy boýunça birnäçe ylmy işleri geçirdiler...

■ Mizah-muzah (ýumor)

“Mizah” – arap dilindäki «m-z-h» kökünden alnyp, ol “güýmenje, ýaňsy, degişme, henek, ýomak” ýaly manylary berýär. Eziz Nesiniň sözünü dogrusynyň “muzahdygyny” aýtsa-da, arap dilinde ikisi hem ulanylýar.

“Mizah” – “garşylyklaýyn degişmek” manysyny berse, «mezah» kökünden dörän başga bir söz «muzah» bolsa «degüşme, ýumor, ýomak» manylaryny berýär.

“Kitabul-Haýawan” we “El-Buhela” eserlerinde ýumor barada gyzykly maglumatlary berýän Jahyzyň pikirçe, araplaryň ýiti henekçi häsiýetleri bardy. Mysal üçin olar çagalaryna «köp gülyän» manysyny berýän «Dahhak» adyny dakarlardy.

Beýleki bir tarapdanam... Salahuddin el-Munejjid, Ens Ferh ýaly edebiýatçylar araplaryň ýumordyr henekden daşdadygyny ýazýardylar. Ýeri... yslamyň ýumora bolan garaýşy nähilidi?

■ Yslamyň ýumora garaýşy

Yslamyň ýumora garaýşy hemişde jedelli mesele bolup geldi.

Mysal üçin... **“Edenleriniň jezasy hökmünde az gülsünler we köp aglasynlar”** («Toba» süresi, 9/12). Ýa-da: **“Olar lagw, ýagny boş we peýdasyz zatlarsan ýüz öwrerler.”** («Mömin» süresi, 23/3).

Käbirleri bu aýatlaryň gülkini, hususanam ýumory gadagan edendigini öňe sürýär. Bu düşündirişe garşy çykýanlar bolsa, «Toba» süresiniň uruşdan gaçanlary göz önüne tutýandygyny, «Mömin» süresinäki «lagw» sözünüň «hezl», ýagny «mizah» (ýumor) manysyny bermeýändigini, onuň Allanyň emrinden

gaçanlary göz öňüne tutýandygyny aýdýar. Jedel gutararly däl... Aslynda bolsa...

Ýslam ýumora garşy däl. Áýatlar ortada:

“Güldürenem, agladanam Oldur” («Hud» süresi, 11/71).

“Onuň sözi sebäpli ýylgyryp-güldi.” («Neml» süresi, 27/19).

Şeýle-de bolsa, ýumoryň gadagandygy baradaky dürli pikirler käbir hadyslaryň teswirlenşinden gelip çykýar. Dogrusyny aýtmaly bolsa, şolar ýaly hadyslaryň sahyhlygy jedelli bolsa-da, käbir yslamçylar ýumoryň gadagan edilendigini öňe sürdi.

Mysal üçin... Ebu Suleýman ed-Darani “Ýumory halamok, sebäbi ol hakdan uzakdyr” diýipdi.

Emewi halyfy Omar ibn Abdyleziz “Ýumordan gaça dur! Çünki çirkinliği jelibeder we kalplarda kine döreder” diýipdi.

El-Ahned ibn Aýs «Hojaýyn henekçi bolmaz we wäşileri hormat bildirmeli däl» diýipdi.

Hawa, «Dostuň bilen jedelleşme we degişme» diýýänlerem bardy, «Köp gülme, sebäbi köp gülmek adamyň kalbyny öldürýär’ diýýänlerem!»

Progressiw yslamy jahylyýet döwrüne dolap getirmek üçin ellerinden geleni etdiler we häzirem şeýdýärler. Muňa garamazdan...

Hezreti Muhammediň (s.a.w) kämil şahsyýeti bu boýunça ähli bulaşyk pikirleri giderýär. Şeýle...

■ **Ýumor – sünnetdir**

Hawa, yslamyň ýumora bolan garaýşy Hezreti Muhammediň (s.a.w) şahsyýetinde doly we dogry orta çykýar.

Hezreti Muhammet gadagan etmek beýlede dursun, ýumordyr henegiň ynsan ruhuna ýaramlydygyny we oňa zerurlugyň bardygyny ýaşan ömründe görkezdi.

Sahabalardan Hanzala ibn Rebi öýünde maşgalasy bilen degşip-gülşüp otyrka, birdenkä özüni mynapyklyga düşendir öýtdi we haýdap Hezreti Muhammediň (s.a.w) ýanyna gitdi. Degşip-gülüşmegiň aýypdygyny ýa däldigini sorady. Hezreti Muhammet (s.a.w) oňa şu jogaby berdi:

«- Eý Hanzala! Adam kä eýle bor, kä beýle bor.»

Ýagny, ýumor sünnetdi... Hezreti Pygamberiň (s.a.w) hut özi degşip, ýumoryň gerekli zatdygyny görkezdi.

Bir gün Ebu Hureýre (r.a) Hezreti Muhammediň (s.a.w) bir hereketine düşünmän, oňa sorag berdi:

“- Ýa Resululla! Biziň bilen degişýärmäň?”

Hezreti Muhammediň (s.a.w) jogaby şeýle boldy:

“- Hawa, menem degişýärim, emma diňe hakykaty aýdýaryn.”

Hezreti Muhammet (s.a.w) ýaşan ömründe kän degişdi, özüne oklanan heneklere-de güldi. Ýnha, birnäçe mysal...

■ HEZRETI MUHAMMEDI IŇ KÖP GÜLDÜREN KIŞI

Sahabalardan Al-Nuaýman ibn Amr (?-652)...

Bedir, Uhud, Hendek söweşlerine gatnaşdy.

Şeraphonrakdy. Hezreti Muhammediň (s.a.w) emri bilen iki gezek gamçy jezasy berildi, ýene-de el çekip bilmedi. (Buýruga görä aýakgabyňa gamçy urulypdy.)

Hezreti Muhammet (s.a.w) Nuaýmany aýratyn gowy görüpdür we onuň bu mähirli dostlugy hiç haçan kesilmändir.

Hezreti Omar (r.a) Nuaýmany şerapdan daşlaşdyryp bilmän oňa: “Alla seni utandyrsyn, nälet bolsun saňa” diýende, Hezreti Muhammet (s.a.w) oňa: “Beýle diýmäň, ol şübhesiz Allany we Resulyňy söýýär” diýip, onuň tarapyny çalypdyr.

Hezreti Muhammedi (s.a.w) durmuşda iň köp güldüren kişi Nuaýmandyr..

Ýarlykly garyp bolan Nuaýmanyň Hezreti Muhammede (s.a.w) çakdanaşa mähir-muhabbeti bolupdyr. Bir gün... Medinä täze ir-iýmiş ýa-da süýt gelende, dessine olardan alyp getirip: «Eý Allanyň Resuly, muny seň üçin satyn aldym we saňa sowgat diýip getirdim» diýdi. Birnäçe gün geçensoň zadyň eýesi Nuaýmandan puluny soranda, (onuň berere kör-köpük bolmansoň), ony Hezreti Muhammediň (s.a.w) ýanyňa getirip: “Eý Allanyň Resuly, şu bendäniň alan zatlarynyň puluny bersene!” diýende, Hezreti Muhammet: «Eý Nuaýman, sen ony bize sowgat etmänmidiň?» diýip sorady. Nuaýman: «Ýa Resulalla, ony satyn alamda pulum ýokdy. Seniňem ondan iýmegiňi isledim, şonuň üçin alyp getirdim» diýende, Hezreti Muhammet (s.a.w) hezil edip güldi we

söwdagäre iýen zatlarynyň puluny berip goýberdi.

Nuaýmanyň henekleri yslam taryhynda aýratyn ýer tutýar. Bu barada birnäçe kitaplary hem ýazyldy. Hezreti Muhammedi (s.a.w) bakyýete göçmeginden bir ýyl öňem iň köp güldüren gahryman ýene Nuaýman bolupdy.

Nuaýman bir gezek egindeşleri Suweýb we Hezreti Ebu Bekir (r.a) bilen bile söwda etmäge Busra gidipdir.

Busra baranlarynda Nuaýman goş-golamlary garawullap oturan Suweýbiň ýanyna gelip, ondan iýip-içer ýaly zat sorayar. Suweýb oňa Hezreti Ebu Bekir gelýänçä zat bermejegini aýdanson, Nuaýman: «Seniň degnaňa degjek bir işi gaýryşma seret» diýip, golaýrakda bir ýerdäki düýe täjirleriniň ýanyna barýar. Olara “Edenli bir arap gulum bar, satyn alaryn diýseňiz? Ýöne ol köp gepleňňiç biridir, belkäm size «men gul däl, azat adam» diýmegem mümkin. Eger almajak boldaňyz, gulumy maňa garşy öjükdirmejek bir bolaweriň» diýdi.

Arap täjirlerem “Ýok-la, biz ony on düýäniň bahasyna satyn alarys!” diýýärler welin, Nuaýman düýelere bakan gidip, olary daňdy we müşderileriniň ýanyna gelip, Suweýbi görkezdi: “Ine, şol şu, baş üstüne, alyň” diýdi. Olaram Suweýbe ony satyn alandyklaryny aýdanlarynda: “Ol ýalan sözläpdir, men azat adam” diýse-de, arap täjirleri oňa ynanman: «Ýeri bolýa, oýnuňy bes et, seniň ýagdaýyňy hojaýnyň bize aýtdy» diýip, syrtnagy onuň boýnundan geçiripdirler we alyp gidipdirler.

Biraz wagt geçensoň... Hezreti Ebu Bekirem (r.a) gelip ýetýär. Ýagdaýdan habarly edilen Ebu Bekir ýoldaşlaryny alyp, Suweýbiň yzyndan gidýär we düýeleri yzyna berip, ony halas edýär.

Kerwenden dolanyp gelensoň, bolup geçen waka gürrüň berilende, Hezreti Muhammet (s.a.w) gülküsini saklap bilmändir we zol-zol şony ýatlap gülüp ýörüpdir.

Nuaýmanyň henekleri ýüzlerçe ýyl bari musulmanlary güldürmäge dowam edýär.

Ýeke-täk wäşi sahaba diňe Nuaýman däl eken. Abdylla ibn Huzafe, Zeýd b. Sabit, Useýd ibn Hudaýr, Abdylla ibn Muhammet ibn Abdurahman ibn Ebu Bekr ýaly wäşi sahabalar bolupdyr.

Gynansak-da... ýüzlerçe ýyl geçensoň yslam jahylyýet döwrüne dolap getirildi.

Özüne atylan henekleri ýylgyryp-gülüp kabul eden Hezreti Muhammedi (s.a.w) undana meñzeýärler.

Serediň... Gurhan näme diýýär: **«Jeza berjek bolsaňyz, size nähili jeza berlen bolsa, sizem şeýdip beriň. Sabyr etseňiz, elbetde, bu siziň üçin has bähbitlisidir.»** («Nahl» süresi, 16/126)

Fransuzlaryň «Charlie Hebdo» žurnaly siziň degnaňyza degjek karikatura çeken bolsa, sizem olaryň degnasyna degjek karikatura çekiň. Bolany.

On iki adamy yslamyň adyndan, Hezreti Muhammediň (s.a.w) adyndan öldürmek ylalaşyp boljak zat däl...

■ HEZRETI MUHAMMEDIŇ HENEKLERI

Jabiriň aýtmagyna görä, Hezreti Muhammet (s.a.w) agtyklary Hezreti Hasandyr Hezreti Hüseyini arkasyna mündürüp, iki eliniň-aýagynyň üstünde ýöräp: «Düýäňiz neneň gowy düýe, sizem neneň gowy münüji» diýip, olary aýlardy.

Hezreti Muhammet (s.a.w) sahabalara henek oklaýşy ýaly, wagtal-wagtal sahabalaram oňa henek oklapdyrlar. Mysal üçin Hezreti Omar...

Ol Hezreti Muhammedi (s.a.w) Hezreti Hasany we Hezreti Hüseyine iki egnine mündüren halda görüp, olara: «Astyňyzdaky atyň gymmaty näçeräk?» diýip, henek oklapdy. Hezreti Omar bu degişmäni Hasandyr Hüseyine ýüzlenip aýdanam bolsa: «Hezreti Muhammet (s.a.w): «Olaram ne ajap çapyksuwarlardyr!» diýip, jogap beripdi.

Hawa, Hezreti Muhammet (s.a.w) özüniň ata meñzedilmegine hiç hili gaty görmändir, («Dile geldi, bile geldi», munam ýazaýyn: asyk ýüzli, agras kişi bolan we «köp güleniň haýbaty azalar, aş a wäşilik edýäni äsgermezler» diýen Hezreti Omaryň hut özi henek oklaşmagy gowy görüpdür. Bir gün Hezreti Omar çig-çarsy namaz okaýan bir bedewä (çarwa arap) syn edýär. Bedewi namazynyň soňunda: «Eý Allam, meni hüýr-perilere öýer!» diýip dog a edende, Hezreti Omar oňa: 'Bäý-bä! Puluny tölemediň, emma wada berlen zenanyň iň gowsuna talaşgärlik edýäňäý!» diýipdir. Sahabalar hakynda Bekb. Abdyl la el-Müzeni şeýle ýazdy:

“Hezreti Pygamberiň sahabalary biri-birlerine garpyz zyňyşyp, degşip-gülşerlerdi...”)

Hezreti Muhammet (s.a.w) aýaly Hezreti Aýşanyň oklaýan ähli heneklerini ýylgyryp kabul edýärdi...

Hezreti Muhammediň (s.a.w) adam atlarynyň yzyna lakam tirkäbem, degşendigi mälimdir. Meselem ol çagalygyndan ýanynda ulalan Enese on ýaşyndan soň “Ýaze’l-uzuneýn” («Iki gulakly») diýip, degişme bilen ýüzlenipdir.

Şeýle-de, Hezreti Muhammet (s.a.w) Hezretu Hasany ýanyna çagylanda: «Bezzat, diýen etmezek» diýip çagyryan eken.

Heneklere her halkyň öz medeniýetine görä seljermek gerek. Her kes üçin her degişme gülkünç bolmanam biler. Hatda halamanam biler. Şol sebäpli Hezreti Muhammediň (s.a.w) degişmelerine şu nukdaýnazardan seretmek gerek. Ýene birnäçe mysal bermeli bolsa...

Hezreti Muhammet (s.a.w) horaz öldürjek bolup duran müezzin (azançy) Bilal Hebeşä: «Bir müezzin başga bir müezzine nädip dözýärkä?» diýip, henek oklapdyr.

Enjeşe diýen sahana hoşlaşyk hajyndan dolananda, Hezreti Muhammediň (s.a.w) aýallaryny alyp baryan düýeleri idýärdi. Onuň gygyryp aýdýan aýdymlyary düýeleri hyjuwlandyranda, Hezreti Muhammet aýallaryň näzik bolýandygyny we olaryň ýokuş görüp biljekdiklerini aýlawly gepe salyp şeýle diýdi:

“ – Eý Enjeşe, ýuwaşrak sür, billurlary (kristal) döwäýme.”

Ýene bir henek ýazaýyn...

Ensarly bir kempir jennete girmegi üçin Hezreti Muhammetden (s.a.w) dogra etmegi towakga etdi. Hezreti Muhammet (s.a.w): “Sen bileňokmy, garrylar jennete girip bilenok” diýende, kempir görgüli gynanjyndan aglap başlaýar. Hz. Muhammet (s.a.w) ýylgyryp: “Sen heý «Olary (zenanlary) juwan, ýanyoldaşlaryna taý we hemmesini şol bir ýaşda kyldyk» diýen aýaty okamadyňmy?” diýýär

Ýagny, Hezreti Muhammet (s.a.w) aýallaryň garry halda däl-de, ýaş gyza öwrülip jennete girjegini degişmä salyp buşlapdy.

Ýene bir henek bilen sözümi jemläýin:

Hezreti Muhammet (s.a.w) bir gün özüni düýä mündürmegi haýys eden sahaba «Seni köşege mündürsem bolmaýamy?» diýýär. Sahaba

birhili aljyraýar. Hezreti Muhammet (s.a.w) henegini şeýle düşündirýär: «Düýeleriň hemmesi ene düýäniň köşegi dälmi näme?»

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 11.01.2015 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW. Taryhy makalalar